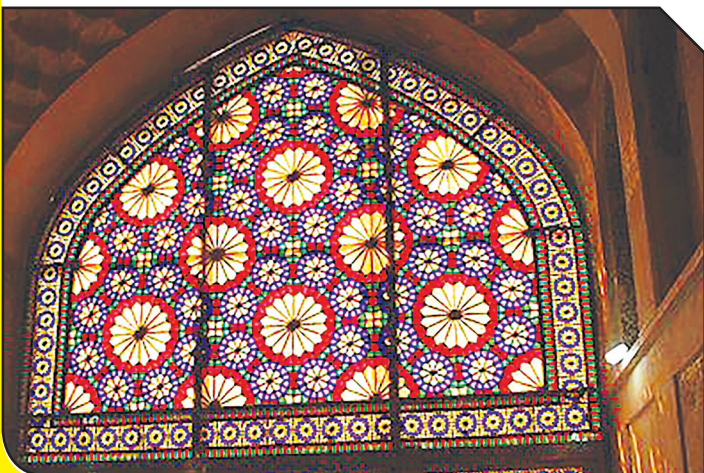
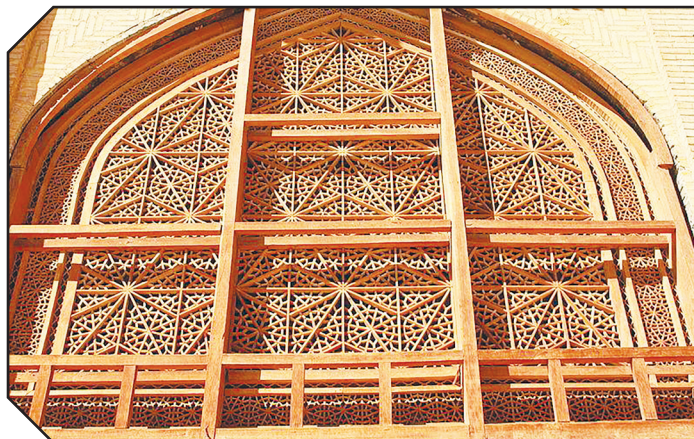

ارگ کریم‌خانی

ارگ کریم‌خانی در ابتدای خیابان کریم‌خان زند (شیراز) نیش میدان شهرداری قرار گرفته است؛ کریم‌خان به هنگام پایه‌گذاری حکومت در شیراز تحت تأثیر معماری صفوی قرار گرفت. به این صورت که بعد از بازدید از میدان نقش جهان اصفهان تصمیم به ایجاد میدان وسیعی در شمال شیراز قدیم گرفت.

ساخت ارگ بین سال‌های ۱۷۶۶ و ۱۷۶۷ میلادی انجام شد و کریم‌خان بهترین معماران زمان خود را جهت ساخت آن به کار گرفت. او همچنین بهترین مصالح را از داخل و خارج کشور تهیه و ساخت بنا را به سرعت تمام کرد. این بنا در دوره زندیه به‌عنوان محل استقرار حکومت و در دوره قاجاریه به‌عنوان محل زندگی فرمانداران محلی استفاده می‌شد. عبدالحسین میرزا فرمانفرما حکمران فارس، دستور به بازسازی مینیاتوره‌های نقاشی شده در این بنا داد. (کریم‌خان زند در سال ۱۱۶۳ ه.ق حکومت غرب ایران را قبضه کرد و از آن سال شروع به گسترش سیطره خویش بر مناطق مختلف کشور می‌کند و در نهایت با سرکوب مخالفان و مدعیان حکومت در ۱۳۷۹ ه.ق رسماً حکومت خویش را به سراسر کشور آغاز و شیراز را مقر حکومت خویش قرارداد.)

کریم‌خان زند به جهت ایجاد بناهای عام‌المنفعه به وکیل‌الرعیای شهرت می‌یابد، تمام بناهای عصر کریم‌خان در طی ۱۴ سال حکومت کریم‌خان در شیراز ساخته شده است.)

بنای ارگ ترکیبی از دو معماری مسکونی و نظامی است. بخش درونی ارگ با ایوان‌ها و اتاق‌های نقاشی شده، آبنماها و باغچه‌ها از طرافت خاصی برخوردار است. سه ضلع شمال، جنوب و غرب هر یک دارای یک ایوان و شش اتاق مسکونی در دو طرف آن است. ضلع شرقی شامل حمام خصوصی و برخی امکانات خدماتی است.

برج و باروی چهارگانه به انضمام خندقی که سابقاً دور آن حفر شده بود نیز نقش دفاعی بنا را بر عهده داشته‌اند. ضخامت دیوارها در پایه ۳ متر و در بالا ۸/۲ متر است. ارتفاع برج‌ها نیز ۱۵ متر است و از آجر ساخته شده‌اند.

یکی از برج‌های چهارگانه این ارگ مانند برج یزید کج شده بوده و به این خاطر یکی از جاذبه‌های گردشگری شیراز به حساب می‌آید. روند توقف کج شدگی این برج به لحاظ فنی و مهندسی مورد اهمیت قرار دارد.

منبع: <http://www.khabaronline.ir/detail/224041>

نقش رستم

نقش رستم یکی از مهم‌ترین و زیباترین آثار باستانی ایران در روستای زنگی آباد در شمال شهرستان مرودشت استان فارس در فاصله ۶ کیلومتری از تخت جمشید در کوه حاجی آباد قرار دارد. نقش رستم اولین بار در سال ۱۹۲۳ میلادی توسط ارنست هرترسفلد بررسی و کاوش شد. این مجموعه بین سال‌های ۱۹۳۶ تا ۱۹۳۹ میلادی مورد کاوش گروه مؤسسه خاورشناسی دانشگاه شیکاگو به رهبری اریک فریدریش اشیت قرار گرفت.

در نقش رستم آثار سه دوره ایلامی (۶۰۰ تا ۲۰۰۰ م.ق) دوره هخامنشی (۶۰۰ تا ۳۳۰ م.ق) دوران ساسانی (۲۲۴ تا ۶۵۱ م.ق) وجود دارد. این مجموعه از حدود سال ۱۲۰۰ پیش از میلاد تا ۶۲۵ میلادی مورد توجه بوده است؛ زیرا آرامگاه چند تن از پادشاهان هخامنشی و نقش برجسته‌های متعددی از وقایع مهم دوران ساسانیان، بنای کعبه زرتشت و نقش برجسته ویران‌شده‌ای از دوران ایلامیان در این مکان قرار دارند.

در دوره ساسانی، محوطه‌ی نقش رستم از نظر دینی و ملی نیز اهمیت بسیار داشته است. کتیبه‌ای نیز از دوران معاصر (حدود ۱۰۰ سال پیش) وجود دارد. در قدیم، نام این مکان سه گنبدان یا دو گنبدان بوده است که در بین مردم منطقه، به کوه حاجی آباد، کوه استخر یا کوه نفشت نیز معروف بوده و احتمالاً پس از آنکه ایرانیان بین رستم، پهلوان شهنامه و سنگ‌نگاره‌های شاهان ساسانی ارتباط برقرار کردند نام نقش رستم به این مکان داده شد.

قدیمی‌ترین نقش موجود در نقش رستم مربوط به دوره‌ی ایلام است که نقش دو ایزد و ایزد بانو و شاه و ملکه را به تصویر کشیده که روی مارهایی نشسته‌اند و لباس‌های چین‌دار به تن دارند. ولی بعدها در دوره‌ی ساسانی، بهرام دوم بخش‌هایی از آن را پاک کرد و نقش خود و درباریان را به جای آن تراشید.

چهار آرامگاه در این مکان قرار دارد که آرامگاه پادشاهان هخامنشی هستند و متعلق به خشایارشا (۴۸۶-۴۴۶ ق.م)، داریوش (۵۲۲-۴۸۶ ق.م)، اردشیر اول (۴۶۵-۴۲۴ ق.م)، داریوش دوم (۴۲۴-۴۰۵ ق.م) است.

عرض هر یک از آرامگاه‌ها ۱۹ و طول آن‌ها ۹۳/۲۲ متر است و تقریباً در ارتفاع ۲۶ متری قله کوه قرار دارند. همه‌ی آن‌ها از ویژگی‌های یکسانی برخوردارند. از بین ۴ آرامگاه موجود، فقط آرامگاه داریوش اول کتیبه دارد. آرامگاه خشایارشا در سمت راست آرامگاه داریوش اول قرار دارد، آرامگاه اردشیر اول در سمت چپ آرامگاه داریوش اول قرار دارد.

آرامگاه داریوش دوم غربی‌ترین آرامگاه هخامنشی نقش رستم است. از بین این ۴ آرامگاه، آرامگاه خشایارشا بهتر از همه حفظ شده است. فضای خارجی آرامگاه‌ها که عموماً مشابه هم هستند، دارای نقش برجسته پادشاه که کمانی در دست دارد است؛ در این نقش برجسته دو آتشدان تصویر شده در گوشه سمت راست نقش ماه مشاهده می‌شود در پایین سکو، نقش نمایندگان ملل تابعه، تخت شاهی را با دستان خود نگاه داشته‌اند.

ستون‌هایی نیز دیده می‌شود که سرستون آن‌ها، دارای گاو دو سر مانند سرستون‌های تخت جمشید است. تعدادی شیر غتران در پایین نقش‌ها دیده می‌شود که با یک دسته نیلوفر آبی تزئین شده است. در ورودی آرامگاه‌ها به شکل مربع است. این درها در دوران باستان قفل می‌شدند. برای این کار دو قطعه سنگ بزرگ در پشت آن‌ها قرار می‌گرفت و به این وسیله مهر می‌شد.

شکل آرامگاه‌ها نیز مشابه است. تنها تفاوت آرامگاه داریوش کبیر در کتیبه‌های میخی و آرامی آن است. راهروی داخل آرامگاه داریوش کبیر ۷۲/۱۸ طول و ۷۰/۳ متر عرض دارد، در این آرامگاه ۹ تابوت سنگی وجود دارد که در یک ردیف در سنگ کنده شده و به داریوش کبیر، ملکه و سایر بستگان او تعلق دارد. طول، عمق و عرض این تابوت‌ها ۱۰/۲ × ۰/۵/۱ × ۰/۵/۱ متر و ضخامت (سنگ) هر یک ۵/۱۷ سانتیمتر است. سرپوش هر یک از تابوت‌ها را قطعه سنگ بزرگی تشکیل می‌دهد.

کعبه زرتشت بنای سنگی این مجموعه در دوره‌ی هخامنشی ساخته شده و از نام آن در آن دوران اطلاعی در دست نیست ولی در دوره‌ی ساسانی به آن بُن خانک گفته می‌شود. از زمان حمله اعراب به ایران به اشتباه نام کعبه زرتشت به آن دادند. آن‌ها از آنجا که فکر می‌کردند دینی می‌بایست برای خود بتکده یا مرکزیتی برای خود داشته باشد این بنا را کعبه زرتشتیان نامیدند. بر سه گوشه‌ی این بنا دو کتیبه از شاپور اول و کرتیر نوشته شده است که از نظر تاریخی ارزش زیادی

دارند. برخی از باستان‌شناسان این بنا را آرامگاه دانسته‌اند و بعضی دیگر مانند رومن گیرشمن و اشیت، گفته‌اند که کعبه‌ی زرتشت آتشگاهی بوده است که آتش مقدس را در درون آن قرار می‌داده‌اند، گروهی دیگر از جمله هنری راولینسون و والتر هنینگ معتقدند که این بنا گنجینه‌خانه و محل نگهداری اسناد دینی و اوستا بوده است. گروه اندکی هم این بنا را پرستشگاه آناهیتا می‌دانند و معتقدند که مجسمه‌ی این ایزد بانو در کعبه‌ی زرتشت نگهداری می‌شده است. بعضی گفته‌اند این بنا رصدخانه بود. برخی از مورخان گفته‌اند کتاب اوستا که بر ۱۲ هزار پوست گاو نوشته شده بود، در این اتاق نگهداری می‌شد. گروهی دیگر بر این باورند که این اتاق آرامگاه بردیا، پسر کوروش بود که به‌وسیله برادرش کمبوجیه کشته شد. این بنا تماماً از سنگ آهکی سفید و سیاه ساخته شده است.

آثار دوره ساسانیان در نقش رستم شامل سنگ‌نگاره‌هایی است که عبارت‌اند از: سنگ‌نگاره اهورامزدا و اردشیر بابکان در گوشه‌ی شرقی محوطه‌ی نقش رستم، بر سینه‌ی صخره‌ای تراشیده شده که ۲ متر از سطح زمین، فاصله دارد و ۶/۶۵ متر پهنا و ۲/۴۰ متر بلندی دارد یکی از نخستین تصاویر انسان‌دوایی از اهورامزدا را به نمایش می‌گذارد، این نقش با توجه به کتیبه‌های آن صحنه‌ای را نشان می‌دهد که هم شاه و هم اهورامزدا سوار بر اسب هستند و زیر پای اسب هر کدام یک نفر افتاده است.

در ده متری شرق آرامگاه داریوش بزرگ سنگ‌نگاره پیروزی شاپور بر امپراتوران روم، قرار دارد که یادگار فتوح است که ایرانیان در شهر رها کردند و سپاه روم را شکست دادند و صحنه‌ی اسارت والرین و فیلیپ عرب را نشان می‌دهد که به دستور شاپور اول در حدود سال ۲۶۲ میلادی تراشیده شده است و حدوداً ۱۱ متر طول و ۵ متر عرض دارد. در کنار نقش اهورامزدا و اردشیر بابکان سنگ‌نگاره بهرام دوم و درباریان قرار دارد که بر روی یک سنگ‌نگاره‌ی ایلامی کنده شده در وسط این نقش، بهرام دوم که به‌صورت تمام‌قد ایستاده و رو به چپ دارد، نقش شده و سه نفر به حالت نیخته در پشت سر او و پنج نفر دیگر به حالت نیم‌تنه در جلوی روی بهرام قرار دارند و دارای ۵ متر طول و ۲/۵ متر عرض است.

زیر آرامگاه داریوش بزرگ سنگ‌نگاره پیروزی بهرام دوم قرار دارد که شامل دو سنگتراشی بزرگ و بسیار آسیب‌دیده است. هر دو صحنه، نبرد پادشاهان اسب‌سوار را نشان می‌دهد. سنگ‌نگاره آناهیتا و نرسی در این مجموعه قرار دارد، نرسی تاجی زیباروی سرش دارد و دست چپش را دراز کرده و حلقه‌ای را از آناهیتا، ایزد بانوی آب، گرفته است.

در غرب سنگ‌نگاره آناهیتا و نرسی، قسمت بزرگی از کوه به‌صورت مستطیل و به طول ده متر و ارتفاع ۵ متر به‌منظور ایجاد نقش، تراشیده شده ولی تا سال ۱۸۲۱ میلادی هیچ اثری بر آن کنده نشده بود. این صحنه چنان باشکوه و عمیق تراشیده شده و شیوه‌ی تراش آن به صحنه‌ی فرهاد تراش در بیستون شباهت بسیار دارد.

در سال ۱۸۲۱ میلادی (۱۲۳۷ قمری)، یکی از مالکان محلی دستور داد تا قبایله‌ی ملک حاجی آباد را به نام او با خط فارسی نستعلیق در بیست‌و‌چهار سطر، در میان صفحه‌ی تراشیده شده نقش کنند. سنگ‌نگاره نبرد هرمز دوم در زیر آرامگاه اردشیر یکم و سنگ‌نگاره‌ی نیمه‌تمام آذرترسه قرار دارد که توسط اشیت از زیر خاک بیرون آورده شده. در این نقش، هرمز دوم که سوار بر اسب است، دشمن را سرنگون کرده و نیزه‌ی بلندی در شکمش فرو برده است. این نقش ۸/۴۰ متر طول و ۴ متر عرض دارد.

زیر آرامگاه داریوش دوم نبرد شاپور دوم در صحنه‌ی نبردی کنده‌کاری شده که ۷/۶۰ متر طول و در حدود ۳ متر عرض دارد و سوار تاجداری را نشان می‌دهد که نیزه‌ی بلندی را در گردن دشمنی اسب‌سوار فرور کرده است. تاریخ و پیشینه‌ی این نقش و هویت شاه پیروزمنند، مشخص نیست. ولی هنینگ و اشیت آن را متعلق به دوره‌ی شاپور دوم می‌دانند. دو چهارطاقی کوچک از سنگ کوه بر کنار راه تراشیده شده است. قبلاً آتشدان شناخته می‌شد ولی امروزه نظر بر این است که این دو جایگاه استودان یا محل نگهداری استخوان‌های پاک‌شده‌ی دو تن از بزرگان ساسانی بوده است.

در دامنه پایین کوهستان حفره‌های مکعب شکلی در سینه‌ی کوه قرار دارد که اصلاً برای نهادن استخوان مردگان شکل گرفته بود. برخی از این استخوان‌ها دارای کتیبه هستند و همگی متعلق به قرن هفتم و هشتم میلادی می‌باشند.

